

Hayati BEŞİRLİ

Profesör, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/Edebiyat Fakültesi/Sosyoloji
Bölümü/Toplumsal Yapı ve Değişme Anabilim Dalı, Ankara/Türkiye
Professor, Ankara Hacı Bayram Veli University / Faculty of Arts / Department of Sociology
/ Department of Social Structure and Change / Ankara/Turkiye

eposta: hayati.besirli@hbv.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-2051-2471>

RorID: <https://ror.org/05mskc574>

Atıf/Citation: Beşirli, H. 2023. Cumhuriyetin 100.Yılı: Yeni Bir Toplum, Yeni Bir İnsan. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Özel Sayı: Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye, 270-283.

<https://doi.org/10.33692/avrasyad.1354571>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü /Article Types:	Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi /Received:	03.09.2023
Kabul Tarihi/Accepted:	15.09.2023
Yayın Tarihi/Published:	29.10.2023

CUMHURİYETİN 100.YILI: YENİ BİR TOPLUM, YENİ BİR İNSAN

Öz

Osmanlı Devleti dağıldıktan sonra, Türkiye Cumhuriyeti yeni bir politik sistem olarak kurulmuştur. Yeni politik sistem, birey-toplum-devlet-çevre arasındaki ilişkilerin yeniden düzenlenmesi ve farklılaşması demektir. Yeni devlet, yeni toplumsal kurumlar inşa ederek yeni bir toplum ve birey ortaya çıkarmak istemiştir. Yeni toplum, Gökalp' in "Türk milletindenim, İslam ümmetindenim ve Garp medeniyetindenim" şeklinde ifade ettiği bir toplumdur. Kuruluş döneminde yeni Türk Devletine şekil verecek Türk siyasi seçkinleri merkezi temsil etmektedir. Bu seçkinlere zamanla çevreden, yani farklı toplumsal katmanlardan yeni katılımlar da olmuştur. Yeni katılımların etkisi, çağdaşlaşma modelinin yukarıdan aşağıya karakterini değiştirmeyen bir niteliktedir. Yeni Türk Devleti ekonomik, sosyal ve politik bir çağdaşlaşma modeli ortaya koymaktadır. Bu model, ekonomik bağımsızlığı ve toplumsal kalkınmayı amaçlayan bir modeldir. Modelin gerçekleşmesinin seküler bir devlet anlayışıyla mümkün olacağına inanılmıştır. Eğitim, siyaset, din, aile ve ekonomi gibi temel toplumsal kurumlar, seküler karakterle yeniden oluşturulmaya çalışılmıştır. Atatürk'ün başlattığı birçok inkılap bu değişimi sağlama yolundaki adımları ifade eder. Yeni toplum, bütünleşmeyi sağlamış bir toplum olacaktır. Bütünleşme sürecinde de temel görev, kültüre düşmektedir. Kültür, toplumu oluşturan farklı kesimleri birleştiren en önemli unsur olarak görülmektedir. Yeni toplumu oluşturan bireyler de özgüveni yüksek, hak ve ödev dengesinin farkında, demokratik değerleri içselleştirmiş çağdaş bir bireydir.

Anahtar Kelimeler: yüzüncü yıl, Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti, çağdaşlaşma, yeni toplum

100TH YEARS OF THE REPUBLIC: A NEW SOCIETY, A NEW PERSON

Abstract

After the disintegration of the Ottoman Empire, the Republic of Turkey was established as a new political system. This brought about the reorganization and differentiation of the relations between the new political system, individual-society-state-environment. The new state wanted to create a new society and individual by building new social institutions. The new society is a society that Gökalp refers to as "I am from the Turkish nation, I am from the Islamic ummah and I am from the Western civilization". The Turkish political elite that will shape the new Turkish state in the foundation period represents the center. Over time, there have been new participations to these elites from the periphery, that is, from different social strata. The effects created by the new participations are of a quality that does not change the top-down character of the modernization model. The new Turkish state presents an economic, social and political modernization model. This model aims at economic independence and social development. It was believed that the realization of the model would be possible with a secular state understanding. Basic social institutions such as education, politics, religion, family and economy were tried to be reconstructed with a secular character. Many reforms initiated by Atatürk express the steps on the way to reveal this change. The new society will be a society that has achieved integration. The main task in the integration process belongs to realm of culture. Culture is seen as the most important element that unites different segments of society. The individuals forming the new society are also modern individuals with high self-confidence, aware of the balance of rights and duties and internalized democratic values.

Keywords: 100th year, Atatürk, Turkish Republic, modernization, new society

Giriş

Türkler, tarihte gerek aynı zaman diliminde gerekse farklı zaman dilimlerinde birçok devlet kurmuştur. Bu devletler ile de yaşadıkları coğrafyanın aktörleri olmuşlardır. Türk devlet geleneği, devleti dağılan milletin mevcut veya yeni politik anlayışına göre yeni bir devlet kurması şeklinde gerçekleşir. Yeni bir politik sistem, birey-toplum-devlet-çevre arasındaki ilişkilerin yeniden düzenlenmesi ve farklılaşması demektir. Bilindiği gibi bu dört ilişki türü de sosyo-kültürel yapı olarak tanımladığımız toplumsal yapıyı oluşturan kurumsallaşmış ilişkileri oluşturur. Kurumsallaşma, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılama sürecinde içselleştirdikleri örüntüleşmiş davranış kalıplarını kapsar. Toplumun üyesi olan bireyin, toplumsal ilişkileri bu yolla düzenlenir. Bu kapsamda toplumun politik sistemindeki değişimler, büyük oranda bu ilişkileri değiştirir ve yeni ilişki tarzları ortaya koyar. Bu karşılıklılık esasında gerçekleşen, karmaşık bir neden-sonuç ilişkisidir. Birey-toplum-çevre ilişkisindeki farklılaşma hem değişimin nedeni hem de değişimin bir sonucu olarak görülmelidir. Ekonomi, eğitim, din, aile gibi temel toplumsal kurumlar, politik değişimlerden etkilenen temel toplumsal kurumlar olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin dağılmasından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti, sosyal, ekonomik, kültürel ve politik değişimin en önemli örneklerinden birini oluşturmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşu ile Türklerin sosyo-kültürel yapısında önemli bir değişim ortaya çıkmış ve devamı niteliğini taşıdığı Osmanlı toplumsal kurumlarının yapılarında ve işlevlerinde, köklü değişiklikler yapılarak yeni bir toplum inşası amaçlanmıştır.

Değişim ihtiyacı, birçok alanda zorunluluk hissedilmesinin sonucudur. Bu ihtiyacın karşılanması ise önemli bir süreci ifade eder. Bu süreç, birçok faktörden etkilenir. Dünya tarihinde iki büyük değişim, sonuçları itibariyle toplumların kaderleri üzerinde etkili olmuştur. Bunlardan birini Sanayi Devrimi, diğerini ise Fransız Devrimi oluşturur. Her iki olayın sonuçları, yüzyılları aşan etkileri ile toplumsal ve politik yapılar üzerinde belirleyicidir. Bu belirleyicilik (düşünsel yapının değişiminin bir ürünü olarak görülebilecek sanayi devriminin ortaya çıkardığı insan ve hayvan gücünden) farklı bir gücün kullanımı ve bunun gerek üretim gerekse ulaşım gibi unsurlarda ortaya çıkan etkisidir. Bu etkiyi artan üretim miktarı ve azalan maliyet şeklinde, basit bir şekilde ortaya koymak mümkündür. Bunun ulaşımdaki etkisi ise demiryolu ağının ülkelerdeki ulusal bütünleşmeleri güçlendirmedeki rolüdür. Güvenli, mevsimsel koşullardan etkilenmeyen ve büyük ölçekli taşıma özelliğine sahip demiryolu, zaman ve mekânda daralma meydana getirmiş, ülkedeki nüfus ve mal hareketliliğini hızlandırmış, üretimi beslemiştir. Bunun yanı sıra artan üretim, hammadde ve bu hammaddenin işlenmesi için gerekli doğal kaynak ve pazar ihtiyacını arttırmıştır. İşte dünya paylaşım savaşları, bu üç unsurun bir sonucudur. İkinci büyük belirleyici olan Fransız Devrimi ise yurttaş olma ve özgürlük anlayışıyla dünya toplumlarını etkilemiş, özellikle çok milletli devletlerin kaderi üzerinde yıkıcı bir etki ortaya koymuştur.

Osmanlı Devleti de dünyayı derinden sarsan bu iki olaydan önemli derecede etkilenmiş ve buna ilişkin olarak hem ekonomik hem de politik karar alma sistemini dönüştürme çabası içine girmiştir. Osmanlı Devleti'nin ortaya koyduğu yenileşme hareketleri bu büyük çabanın ürünüdür. Osmanlı toplum yapısı içinde, padişahın tebaası meslek veya müstahsil gruplarından ibarettir. Bunlar köylüler, zanaatkârlar ve tüccarlardır. Tebaanın büyük çoğunluğu köylüdür. Tebaa 17.yüzyıla kadar oldukça refah içindedir. Ama bu dönemden sonra himayesiz kalmış, askeri maksatla sömürülmüş ve sadece gündelik ihtiyaçları karşılayabilecek kadar üretim yapabilir hale gelmiştir. Birçok eski köy, vergi tahsildarıyla derebeyinden kurtulmak için dağılarak sapa yerlerde birkaç hanelik gruplar halinde yerleşmiştir. Bilindiği üzere Anadolu'da zanaat, loncalar halinde teşkilatlanmıştır. Ama 17. yüzyıldan itibaren ticaret ve zanaat yavaş yavaş Müslüman olmayan azınlıkların eline geçmiştir. Bir zamanlar ekonomik işlerde başarılı olan Türkler artık köylü iseler sadece tarımla, üst sınıftan iseler devlet memurluğu ile uğraşır olmuştur (Karpas 1996: 84). Bunun yanı sıra ülkede üretim tarzı gelişmemiştir. 19.yüzyılda Avrupa'nın ucuz malları, sermaye biriktiremeyen ilkel yerli sermaye ile rekabet ediyordu. El sanatları seviyesinde bulunan yerli sanayi, yabancı sermayenin ucuz mal ettiği mallar ile rekabet edemeyerek çöktü. Anadolu şehirlerinde işsizlik arttıkça, dini taassubu körükledi ve bu da zamanla yabancı düşmanlığı şeklini aldı. Bu duygunun gelişmesinin bir sebebi de yabancı sermayenin gayri Müslüm azınlıklar yoluyla ülkeye girmesi, böylece çoğunluğu Müslüman olmayan ekonomik açıdan

güçlü, ticaretle uğraşan yeni bir sınıfın oluşması idi. Bu yeni sınıf, tarımla zar zor geçinen Müslüman sınıfın düşmanlığını kazanıyordu (Karpas 1996: 85).

Osmanlı Devleti'nde, Tanzimatla birlikte değişim çabasını görmek mümkündür. Tanzimat, Türkiye'de burjuva sınıfı oluşturmak amacıyla olmuştur. Türkiye'nin geri kalması burjuva sınıfının yokluğuna bağlandığı gibi, uygulanan politikalarda bu eksikliği ortadan kaldırma amacına yönelik olmuştur. Bu kapsamda uygulanan dış borçlanma, dış ticaret ve yabancı sermaye yatırımları gibi politikalar, Osmanlı ekonomisi ile Avrupa sistemi arasında aracılık eden yeni bir sınıfı ortaya çıkardı. Ancak oluşmakta olan bu burjuvazi, Batı burjuvazisi gibi kendi devlet ve milletiyle bütünleşmemiş, Batı aracılığıyla Osmanlı Devleti'nden kendi lehine imtiyaz talep eden ve azınlık çıkarlarını taşıyan komprador bir burjuvazi niteliği taşıyordu. Bu yüzden İttihat ve Terakki, cumhuriyet yönetimleri azınlıklara karşı zaman zaman sert tedbirler alarak milli ekonomi oluşturma gayretinde olmuşlardır (Tabakoğlu 2020: 33).

1. Değişim: "Birlik ve İlerleme"

Toplumsal düzenin sağlanması ve bu düzen içinde birlik ve ilerlemenin gerçekleşmesi fikri, toplumsal yapı içinde işbirliği ve dayanışmayı önemli ve gerekli gören bir bakış açısıdır. Bu bakış açısı, toplumun denge ile işlediği kabulünde kendini bulur. Osmanlı Devleti'nin değişim çabası da düzen ve ilerleme amacı içindedir. İttihat ve Terakki Partisi, Osmanlı Devleti'nin sosyo-ekonomik tarihinde yeni bir safha açmıştır. Ekonomiyi üç kapsamda ele almıştır. Bunlardan birincisi, yabancı sermayeye olan bağımlılığı ortadan kaldıran milli bir ekonomi yaratmak, ülkede sermayeyi elinde tutan azınlıkların ve yabancı şirketlerin yerine Müslüman Türkleri geçirmek ve üçüncü olarak da halkın tarım dışında ticaret alanlarında girişimciliğini teşvik edici sosyal, kültürel ve ahlaki değerlerin oluşmasını sağlamaktır. Bu üç konuda da gayret gösterilmiş, 1914'de kapitülasyonları kaldırma kararı alınmış (1923'te kaldırıldı), yerli girişimi desteklemek için 4.000.000 Osmanlı Lirası sermayeli yerli banka kurulmuş, kooperatifler açılmış, 1913'te sanayii geliştirmek için kanun çıkarılmış, halka zanaat öğretmek ve yerli malı kullanmak için kampanyalar yapılmıştır. Bunun yanı sıra yabancı şirketlerin belirli sayıda Türk vatandaşı çalıştırması istenmiş, Müslüman tebaanın mal ve mülk sahibi olması için desteklemeler yapılmıştır. Böylece İttihat ve Terakki, Cumhuriyet döneminde de devam edecek olan devletçilik, liberalizm ve milliyetçilikten oluşan karma bir ekonomik modelin ve bunu uygulayacak siyasetin yolunu açmıştır (Karpas 1996: 86-88).

Osmanlı Devleti'nde siyasal alanda hanedanlık esaslı bir yönetim tarzı benimsenmiştir. Bu tarz yönetimin esasını, gücünü gelenekten alan bir yönetici oluşturur. Bu yöneticinin tebaası ile kurduğu ilişki de buyurgan olma ilişkisidir. Bu ilişki itaat etmeyi gerekli gören ve itaat etmeyenleri ihtilalci gibi tanımlamalarla ortaya koyan bir yapıdır. Bu sistem üzerinde yönetici, devlet gücünün paylaşımı konusunda birçok adım atmış ancak bu adımlar politik düzenin işleyişine çok hâkim olamamıştır. Devlet düzeni, dinden de kaynağını alan bir yapı ortaya koymakta ve böylece dinin yasama yürütme yargı gibi alanlardaki belirleyiciliği esas olmaktadır. Bu kapsamda şeyhülislamlık kurumu dini temsil eden bir onay kurumu şeklinde

görülmektedir. Tanrının yeryüzündeki gölgesi olan, onun adına onun mülklerini yöneten padişahın iktidarının meşruiyetinin tesisinde, din önemli bir belirleyicidir. Bu belirleyicilik Müslüman olmayan tebaa ile olan ilişkilerde de söz konusudur. Osmanlı Devleti'nde yönetim ile halk arasındaki din belirleyiciliğinde kurulan, tebaa ve padişah ilişkisi vatandaşın devletle olan bağının gelişmesi için yeterli olmamıştır. Başlangıçta ülke sınırları içindeki Hıristiyan ve farklı etnisitelerden toplumların ayaklanmaları, ulusçuluk akımının gelişmesiyle imparatorluktan kopmaları ve devlet olma çabalarını hızlandırmış, sonraları Müslüman fakat başka soydan toplulukların imparatorluktan ayrılmak için başka devletlerle yakınlaşmalarını beraberinde getirmiştir. Bu durum sonucunda, Türk halkının kötüleşen düzenden yakınması yönetimi içinden çıkılması güç konularla karşı karşıya getirmiştir (Kili 2002:226).

2. Yeni Toplum ve Yeni İnsan

Yeni Türk Devleti, ekonomik, sosyal ve politik olarak yeni bir sistemde, bir çağdaşlaşma modeli ortaya koyar. Bu model, yeni Türk devletini muasır medeniyet seviyesi olarak tanımladığı noktaya taşıma gayretindedir. Bu gayret için ise her alanda kalkınma hamlesinin gerçekleştirilmesi planlamaktadır. Bu model, aynı zamanda büyük entelektüel tartışmaların ürünüdür. Kurucu önderlerin, Batıdaki entelektüel dünyayı takip ettikleri ve Osmanlı bürokratik geleneğinden edindikleri tecrübe ile bu entelektüel düşünceyi birleştirerek kalkınmayı amaçladıkları açıktır. Kurucu iradenin ise asker-aydın ve bürokratlardan oluştuğu görülmektedir. Büyük bir entelektüel birikimin eseri olan yeni Türk Devleti, Osmanlı'nın son döneminin dağılma ve parçalanmasına çareler arayan aydınların kurduğu bir devlettir. Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük tartışmaları düşünsel bir olgunlaşmayı beraberinde getirmiştir. Batı'nın takip edilmesi ve bunun politik düşünceye katkısı kaçınılmazdır. Kuruluş döneminde yeni Türk Devleti'ne şekil verecek Türk siyasi seçkinleri olan asker-aydın ve bürokratlara zamanla farklı toplumsal katmanlardan yeni katılımlar da olmuştur. Gerçekleşen bu yeni katılımlar, değişik değer yargılarını getirmiş ve siyasi yaşamı etkileme çabası içinde olmuş ancak çağdaşlaşma modelinin yukarıdan aşağıya karakterini değiştirmemiştir. Bu değişimin tam anlamıyla başarılması, halkın katılımıyla mümkündür. Atatürk bunun farkında olarak, yurtiçi gezilerle bunu sağlamayı amaçlamıştır. Bu farkındalık Atatürk'ün bir konuşmasına da yansır. Bu konuşmalarda, yukarıdan aşağıya doğru olan düzenlemeler başlangıç olarak ifade edilerek, asıl olanın aşağıdan yukarıya olduğu ifade edilir (Kili 2003:206). Birçok inkılabın yurt gezilerinde gerçekleşmesi de halka benimsetme amacı taşır.

Toplumsal değişimde hem insan kaynağını güçlendirmenin hem de ekonomik toparlanmayı sağlamanın öncelikli alanlar olduğu, yapılan iki kongre ile ortaya konulmuştur. Eğitim ve ekonomi alanları, bu önemli değişimlerin gerçekleşeceği alanlardır. Osmanlı Devleti'nden devralınan miras; şehirleri, kasabaları, köyleri yakılmış ve yıkılmış bir ülke, ağır bir dış borç, geri kalmış sanayii ve gelişmemiş bir tarımdır. Bu olumsuz durum içinde, iki önemli kongre söz konusudur. Bunlardan birincisi ekonomi alanında İzmir İktisat Kongresi ve bir diğeri ise eğitim alanında Maarif Kongresi'dir. Millî Mücadeleyi gerçekleştiren kadroların henüz Lozan Barış Anlaşması imzalamadan önce İzmir'de İktisat Kongresi düzenlemesi, ülkenin kalkınması için ne gibi çarelere başvurulmasının gerekliliğini belirleme

Cumhuriyetin 100.Yılı: Yeni Bir Toplum, Yeni Bir İnsan

arayışlarını ortaya koyar. Kongreye ilişkin “Yüce Kurulunuzla bugün başlamış olan Türkiye İktisat Kongresi çok önemlidir. Çok tarihidir. Nasıl ki Erzurum Kongresi, felâket noktasına gelmiş olan bu milleti kurtarma konusunda, Misak-ı Millî'nin ve Anayasanın ilk temel taşlarını sağlamasına neden olmuş, etken olmuş, öncü olmuş ve bundan dolayı tarihimizde, millî tarihimizde en önemli ve en yüksek hatırayı yaratmış ise; kongreniz de, milletin ve memleketin yaşantısını sağlayarak, gerçek kurtuluşuna yardımcı olacak kanunun temel taşlarını ve esaslarını ortaya koymak suretiyle tarihte çok büyük bir ad ve çok kıymetli bir yer almış olacaktır” ifadesi Atatürk'ün kongreden beklentilerini ifade eden önemli bir metindir. Türkiye İktisat Kongresi 17 Şubat 1923'te başlamış ve 4 Mart 1923'te tamamlanmıştır. Kongrede;

-Yerli üretimin teşviki ve lüks ithalattan kaçınması gerektiği,

-Girişim ve çalışma özgürlüğünün esas olduğu ancak tekelliliğe izin verilemeyeceği,

-Yabancı sermayeye izin verileceği ancak iktisadi kalkınma ve yasalara uyum şartının olduğu kararlar, esasında milli iktisat görüşü olarak nitelendirilecek, 1908-1922 döneminin kalkınma ve modernleşme prensiplerine uygun bir yol izlenmiştir (Tekinsoy 2020: 282-283). Ekonomik bağımsızlığın ortaya konulduğu kongrede, milli iktisat politikası ve iktisadi bağımsızlık hedefini Kongrenin 4. Maddesi açıkça ortaya koyar (Tokgöz 2023).

“Madde 4- Türkiye halkı, tükettiği malı mümkün olduğunca kendisi üretir. Çok çalışır; zamanda, servette ve ithalatta israftan kaçır. Ulusal üretimi sağlamak için gerektiğinde geceli gündüzlü çalışmak kararlılığını gösterir.”

Yeni Türk devletinin inşasındaki ikinci önemli kongre, Kurtuluş Savaşının en kritik günlerinde toplanan Maarif Kongresi' dir (1921). Atatürk kongrede öğretmenlerden ülkenin eğitim sorunlarını ve çözüm önerilerini dinlemiştir. Atatürk, Kongreyi açarken yaptığı konuşmada eğitimin milletlerin kaderini tayin etmedeki rolünü vurguladıktan sonra, Yeni Türkiye'de eğitimin millî, aklî ve ilmî olacağını söylemiştir. Cumhuriyet'in ilanından hemen sonra yapılan ilk inkılaplar, eğitimle ilgili olacaktır (Öztürk 2023).

Yeni politik sistem, ekonomik gelişmeyi sağlamayı ve iktisadi bağımsızlığı amaçlamaktadır. Cumhuriyet'in ilk devrinde ekonomik durum imparatorluğun son dönemindeki gibidir. Ancak rejim tarihsel geçmişi de olan sorunların çözümü bakımından daha elverişli haldedir. 1920'de verilen kapitülasyonların kaldırılması kararı ve Osmanlı'dan kalma dış borç(107.528.461 milyon altın lira), 1923'teki Lozan Anlaşması ile kabul edilmiştir.Kurtuluş Savaşı'ndan sonra hükümet kuvvetlenmiş ve karar alıcılar memleketin her tarafında etkisini hissettirecek yürütme gücüne sahip bir karakter kazanmıştır. Bunun yanı sıra toplum kültürel bakımdan artık daha bütündür. Bu dönemde, Türk ve Rus devrimi arasındaki fark tam anlaşılmadığından, yabancı yatırımcıların politik bir belirsizlik görmesiyle Türkiye'ye yatırım yapmak istememeleri söz konusudur. Bunun yanı sıra gelmek isteyen yabancı yatırımcılar için Cumhuriyet idarecilerince ileri sürülen şartların beğenilmemesi ve savaştan çıkmış idarecilerin ekonomik anlamda yabancılarla olan

ilişkilerdeki şüpheli yaklaşımları, milliyetçi bir ekonomik modelini zorunlu kılmıştır. Bu da kendine güvenen ve kendine yeten bir ekonomi demektir. Yeni ekonomik sistemi şekillendirecek olan devletçilik bu koşullarda doğmuştur. Ancak Cumhuriyet idarecilerinin serbest girişimi ve özel sermayeyi desteklemeleri devletçiliğin doktriner bir uygulama değil, bir siyaset tarzı olduğunu ortaya koyar. Bunun amacı da memleketi yabancı sermayeye muhtaç olmaktan kurtarmak, yerli özel sanayii devlet eliyle destekleyip milli ekonomiyi güçlendirmektir (Karpat 1996: 86-88).

Millî mücadeleden başarı ile çıkan Türkiye Cumhuriyeti devleti, önündeki en önemli engellerden biri olarak ekonomide sömürgeci sermayeyi görmüştür. Her alanda yabancı etkisini kırmaya çalışan hükümet, ekonomi üzerindeki yabancı baskısını azaltmak için millileştirme yoluna gitmiştir. Osmanlı Devleti dönemindeki imtiyazlar ile güçlenen, bu gücünü politik alanda da kullanan ve devlet üzerindeki baskıyı arttıran yabancı sermayeli imtiyazlı şirketlerin yeni sosyal ve ekonomik düzenin kurulması kapsamında, milli ekonomi sürecinde millileştirilmesi gerekli görülmüştür. Bu millileştirme süreci, ekonomi üzerindeki yabancı hâkimiyetini kontrol altına alacak politikaların geliştirilmesinin bir yoludur. Bu proje sadece ekonomi için değil siyasi, sosyal ve kültürel düzenin tesisinde de işlevseldir (Pektaş 2020:316).

Yeni toplum inşasında, nüfus ve niteliği ekonomik ve toplumsal kalkınma için önemli bir unsurdur. 16. ve 17. yüzyıllar için Osmanlı Devleti'nin nüfusunu tam olarak gösterecek sayılar yoktur. Celali isyanları, eşkıyalık hareketleri, savaşlar gibi sebeplerle özellikle genç erkek nüfusunun azaldığı, dolayısıyla nüfusta durağanlığın ortaya çıktığı ifade edilebilir. II. Mahmut döneminde yapılan 1831 nüfus sayımında Anadolu nüfusunun 7-7,5 milyon olduğu görülmektedir. Bu rakamlar, 16.yüzyıl rakamlarına yakındır. 1884'de yapılan sayım sonuçlarına göre Anadolu nüfusu 11.8 milyon dolaylarında hesaplanmaktadır (Kongar 1998: 522). Bütün bunlardan çıkan sonuç 16. ve 20. yüzyıllar arasındaki dört yüzyılı kapsayan sürede nüfusun durağan bir karakter taşıdığıdır. Sanayi devrimi ile Avrupa'da başlayan nüfus artışına karşın Osmanlı'da bu artış sağlanamamıştır. Elibol (2007: 148), 17. ve 18 yy'da Osmanlı'da nüfusun düşüş trendinde olduğunu, Avrupa nüfusunun ise yaklaşık iki kat artışla 100 milyondan 190 milyona çıktığını ve 1600'lerde Osmanlı nüfusunun Avrupa nüfusunun 1/6'sını teşkil ederken, bu oranın 1/10'a düştüğünü belirtir. Türkiye Cumhuriyeti'nin nüfusu ise 1923'te 12.582 dir.

Her alanda kalifiye eleman yetersizliği, teknoloji düzeyinin düşüklüğü ve ülke ekonomisinin düzensizliği, ekonomik gelişimin önündeki diğer engelleri oluşturmaktaydı. Oluşturulmaya çalışılan yerli tüccar sınıfının milli ekonomiyi kurmadaki yetersizliği ve sanayi yatırımlarına yönelmemesi sonucu, daha önce devletin faaliyet göstermediği alanlara müdahale etmesini gerektirmiştir. Bunun amacı, ülkeyi kalkındırmak ve refah seviyesini arttırmaktır (Pektaş 2020: 323). Bu önemli atılımlar içinde ilk büyük eğitim devrimi, 3 Mart 1924 tarihinde TBMM'nin Tevhid-i Tedrisat Kanununu kabul etmesi oluşturur. Bu kanunla ülke çapında, Tanzimat'tan beri hedeflenen eğitim birliği sağlamıştır. Şer'iyeye ve Evkaf Vekaleti veyahut özel vakıflar tarafından idare olunan bütün medrese ve mektepler Maarif Vekaletine

Cumhuriyetin 100.Yılı: Yeni Bir Toplum, Yeni Bir İnsan

bağlanmıştır. Bunun yanında Darülfünun'a bağlı bir İlahiyat Fakültesi ile imam ve hatip yetiştirmek amacıyla imam ve hatip mektepleri açılması hükme bağlanmıştır. Bu madde aynı yıl içinde uygulamaya geçirildi. İstanbul'da Darülfünun bünyesinde, bir İlahiyat Fakültesi ile ülkenin çeşitli bölgelerinde 29 imam ve hatip mektebi açıldı. Bu şekilde, medreselerin işlevini görecek yeni kurumlar ortaya çıkmıştır. Nihayet hükümet, 11 Mart 1924'te medreseleri kapatmıştır. Eğitimde laikleşme sürecinde Türkiye Cumhuriyeti yabancı ve azınlık okullarında da dinî telkinde bulunulmasını, dinî kıyafetler ve semboller kullanılmasını yasaklanmıştır. Bu tedbirlere uymayan bazı okullar kapatılmıştır. Bu durum, toplumsal kalkınmada eğitimin işlevine önemli bir vurgu yapar. Vatandaş olmanın eğitim ile şekillendirildiği bir yapı oluşturulmaya çalışılırken, bu kapsamda okullaşma oranını arttırmak ve eğitimin seviyesini yükseltmek amaçlanmaktadır. Atatürk verdiği söylev ve demeçlerde eğitilmiş bir toplumun medenî ve müreffeh bir millet olabileceğini, eğitimsiz bir halkın da yoksulluk, zillet ve esarete sürükleneceğini sık sık ifade etmiştir (Öztürk 2023).

Eğitimdeki büyük değişim, hukuk ve devlet ilişkileri açısından önemli kurumlardan biri olan Diyanet İşleri Başkanlığının kurulması ile devam etmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı inanç ve ibadet alanında da düzenleyici bir kurum olarak oluşturulmuştur. Bu başkanlığın kuruluşundaki asıl önem, dinsel yetkilerin sınırlarının belirlenmesindedir. Din devleti olmayan bir devletin, egemenliği altında yaşayan Müslümanların dininin çağdaş anlamda çözümlenmesini sağlayan bu kanun halkının çoğu Müslüman olan devlette inanların ibadetlerini özgürlük içinde yapmalarını, vatandaşların dine ilişkin doğru bilgiye ulaşmalarını ve sahte olmayan bilgilerle beslenmelerini sağlamaya yönelik bir adımdır. Bu kanunun özü diyanet işlerinin siyasal ve hukuksal alandan ayrılması, dinlerin kanunların sağladığı inanç özgürlüğü alanında korunmasıdır (Berkes 2004: 535). Atılan eğitim, hukuk ve din alanındaki adımlar, devlete seküler bir karakter kazandırmayı amaçlamaktadır.

Ekonomik ve sosyal kalkınma çabası, 1932'lerde hem ekonomik sistem tercihini hem de planlama düşüncesini birlikte ele almıştır. Türkiye'de ilk on yıllık dönemde, sanayileşme ve kalkınma için harcanan çabalara rağmen ekonominin her kesiminde yatırımlar çok düşük kalmış, benzer şekilde sosyal yatırımlar yok denecek düzeyde yapılabilmıştır. Bu dönemde Avrupa'da otoriter-devletçi akımlar başlamıştır. Ayrıca Sovyet Rusya sosyalist planlama modelleri ile Beş Yıllık Planlar yapmakta, planlı kalkınma dönemine girmiş bulunmaktadır. Bu zorunlu etkenlerin sonucu olarak güdümlü ve planlı bir iktisadi ve sosyal sistem benimsenmiştir. Söz konusu planlı dönemde "toplumun bütün kültürel, sosyal ve iktisadî kaynakları bir tek istikamette-hızlı kalkınma hedefine doğru yöneltilmiştir Bu ekonomik sistemin başarısı, bir bakıma plânın başarısına bağlanmıştır (Özyurt 1981: 120-121).

Yeni Türk devleti, farklı toplumsal kesimlerin bütünleştiği, dengeli bir toplumsal yapıyı amaçlamaktadır. Sınıfsız ve imtiyazsız bir toplum kurma arzusu ile, dile getirilen yeni devlette kültür esasında bir bütünleşme öngörülmektedir. Toplumsal bütünleşmenin Türk kültürü ve bu kültürün oluşturduğu kimlik esasında gerçekleşmesi amaçlanmaktadır. Vatandaşlık, hak ve vazife kavramlarıyla şekillenen bu bakış açısında güçlü bir devletin varlığı

amaçlanmaktadır. Kurucu ideologlardan olan Gökalp'in ahlak ve terbiye esaslı bir bakış açısına sahip olması, bu kapsamda önemlidir. Yeni bir toplumun hangi değerler esasında şekillendirilmeye çalışıldığının en önemli kaynağını, Medeni Bilgiler adlı çalışma oluşturmaktadır. Afet İnan tarafından kaleme alınan bu çalışma, Atatürk'ün el yazısı ile birçok kavramı tanımladığı bir özel eser niteliği taşır. Yurt bilgisi ve tarih öğretmeni olan Afet İnan'ın çalışması politik sosyalleşme sürecinde okulun ve ders kitaplarının etkisinin açıkça ifadesidir. Eğitimin yurttaş yetiştirmedeki öneminin kavranılarak, eğitim yoluyla yeni toplumun değerlerinin içselleştirildiği yeni insan yetiştirme sürecidir. Çalışmada yurt bilgisinin ülke sevgisini beslemedeki önemi ve işlevi vurgulanır. Bu kapsamda bilgi ve sevgi arasında kurulan ilişkiden hareket edilerek devletin işleyişinde veya kurucu iradenin önemsendiği eşitlik, adalet, demokrasi, hak ve ödev kavramları öğretilmeye çalışılır.

Yeni Türk Devleti toplumsal bütünleşmeyi esas alan karakteri ile toplumu oluşturan farklı kültür gruplarını Türk kültürü çatısı altında birleştiren bir bakış açısını, Medeni Bilgiler adlı eserin millet başlığında "Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir" şeklinde ortaya koyar (İnan 2010: 26). Milleti oluşturan unsur olarak terbiye ve kültürü esas alma bütünleşmeci bakışın sonucudur. Bu tanım, Gökalp'in "Dilce, dince, ahlakça ve güzellik duygusu bakımından müşterek olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden meydana gelmiş bulunan bir topluluk" milletir tanımıyla uyumlu bir tanımdır. Medeni Bilgiler adlı çalışma da ahlak, millet olma sürecinde önemli bir unsur olarak görülmektedir. Ahlak, bu özelliği ile tek tek bireylerden ayrı ve bunların üstünde ancak sosyal, milli bir niteliktedir. Milli ahlak olarak ifade edilen, milletin toplumsal düzenin, amaçlayan, şimdiki ve gelecekteki refahı, mutluluğu, güvenliği, ilerlemesi ve yükselmesi için insanlardan her hususta ilgi, çaba ve gerektiğinde canını feda edebilmeyi gerektiren bir ahlaktır. Bu ahlaka erişmek için eğitim temel unsurdur. Milli terbiyenin amacı da bu milli duyguyu sağlamlaştırmak olarak belirtilmektedir. "Ahlakın milli, sosyal olduğunu söylemek onu kutsallaştırır. Çünkü ahlakla aynı değerde bir şey yoktur (İnan 2010: 29). Ahlakın bu bütünleştiriciliği, toplumsal bütünleşmede Durkheim'in kolektif bilince yüklediği rolle eşdeğerdir.

Modernleşme, sekülerleşme ve milletleşme sürecinde moral kaynaklarının güçlendirilmesi kapsamında tarih ve dil alanında da önemli çalışmalar gerçekleşmiştir. Bu çalışmalar, yeni bir kimlik inşa sürecinde araç olarak görülmelidir. Tarih ve dil alanında Batı'nın Türklere yönelik küçük görücü ve dışlayıcı tavrı karşısında, Türklerin dünya tarihinin belirleyici bir parçası olduğu ve uygarlık yaratan bir millet olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmaların ülke içinde de özgüveni artırıcı etki ile kutsallaştırılmış bir Türk kimliği vurgusu şeklinde görülmektedir. Uzun yıllar yenilgilerle karşı karşıya kalmış bir toplumda hâkim olan din esaslı kimliğin, kendine güvenen değişime açık ve milliyet esaslı bir kimlikle değiştirme sürecidir. Bu aynı zamanda toplumsal hafızanın yeniden inşa edilmesi ve Batı medeniyeti ekseninde şekillendirilmesidir (Akman 2011: 82). İslam öncesi Türk toplumuna ilişkin araştırma ve referans göstermeler ile güçlü bir Türk kimliği oluşturulma gayreti söz konusudur. Bu dönemde Yusuf Akçura, Zeki Velidi Toğan, Sadri Maksudi Arsal, Fuat Köprülü, Ahmet Ağaoğlu gibi entelektüellerin etkisi olmuştur. Farsça ve Arapça

Cumhuriyetin 100.Yılı: Yeni Bir Toplum, Yeni Bir İnsan

kelimelerin yerine Türkçe kelimelerin bulunması, Türk dilinin kökenine ilişkin çalışmalarla aynı eksendedir. Milletin oluşmasında ve milletlerin varlığını korumasında dil önemli bir unsur olarak vurgulanır. "Dil, Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği pek çok tehlikeli durumda ahlakını geleneklerini, hatıralarını, çıkarlarını yani milliyetini oluşturan her şeyini dili sayesinde korumaktadır. Türk dili, Türk milletinin kalbidir, zihnidir" (İnan 2010: 27). Dilin, bu kültürü aktarıcı ve toplumsal yapıyı devam ettirmedeki önemli işlevi, yeni toplumun inşasında birçok kuruluşa da temel olmuştur. Dil tetkikleri ve tarih tetkikleri, Türk milletinin varlığının korunması sürecinde önemli birer adımdır. Dil ve tarihin, millet olma sürecindeki önemi dinin belirleyiciliğinin eksikliğini vurgulamada da kullanılmıştır. Gerek tarih ve gerekse dil alanındaki çalışmaların sonucunda Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu gibi önemli iki kurum ortaya çıkmıştır.

Medeni Bilgiler adlı çalışma, Türk milletinin oluşumunda altı unsur belirler. Bu unsurlar, aynı zamanda devletin din devleti niteliğinden farklılaşarak, yeniden yapılandırılmışın ve devletin ulus esaslı bir doğrultuda şekillendiğinin bir görünüşüdür.

- Siyasal varlıkta birlik
- Dil birliği
- Yurt birliği
- İrk ve köken birliği
- Tarihi yakınlık
- Ahlaki yakınlık unsurları belirtilmiştir. Bu unsurlar, tamamen veya kısmen bulunarak milletleri oluştururlar (İnan 2010: 30)

Türk milletini incelerken, bu şartların tekrar değerlendirilmesinin gerekliliği ifade edilerek milletin birlikte yaşama arzusu, ortak kültür, ortak geçmiş ve ortak gelecek kavramlarının temellendirildiği görülmektedir. Aynı zamanda da bu şartlar, genel bir millet tanımını yapmaya ulaştıran unsurlardır.

- Siyasal varlığımız dışında başka ellerde başka siyasi zümrelerle isteyerek veya istemeyerek kader ortaklığı yapmış, dil ırk ve köken birliğine sahip ve hatta yakın uzak tarih ve ahlak yakınlığı görülen Türk toplulukları,
- Bugünkü Türk milleti içinde, siyasi ve sosyal topluluğumuz içinde kendilerini Kürtlük fikri Çerkezlik fikri ve hatta Lazlık fikri veya Boşnaklık fikri propaganda edilmek istenmiş, vatandaş ve milletttaşlarımız vardır. Bu adlandırmalar, despotluk devrinin ürünü olarak tanılanmış ve bu milletin topluluklarla Türk toplulukları gibi aynı ortak geçmişe, tarihe, ahlaka ve hukuka sahip olduğumuz belirtilmiştir.
- Bugün içimizde bulunan Hristiyan ve Musevi vatandaşlarda kader ve talihlerini Türk milletine bağladıktan sonra bu milletin üyesi olarak görüleceği belirtilmiştir. Bu kapsamda millet bağlılıktaki değer, kuvvet ve vicdan hürriyeti ile insani duyguya gösterilen uyumla anlaşılmaktadır (İnan 2010: 32-33).

Kabul edilen bütünleştirici bakış açısı "zengin bir hatıra mirasına sahip bulunan, birlikte yaşam hususunda ortak arzu ve bunu kabulde samimi olan ve sahip olunan mirasın

korunmasına birlikte devam hususunda istek ve dilekleri ortak olan insanların birleşmesinden oluşan topluma millet denir” tanımında ortaklaşır. Bu tanım bütünleştirici bir tanımdır. Böyle bir tanım Türk milliyetçiliğini de tanımlarken, ilerleme ve gelişme yolunda ve uluslararası temas ve ilişkilere, bütün çağdaş milletlere paralel ve onlarla ahenkli bir yürüyüş ortaya koyan Türk sosyal topluluğunun özel karakterini ve başlı başına bağımsız kimliğini korumak olarak belirir (İnan 2010: 34).

Madde 2.- (Son Değişiklik: 5/2/1937 - 3115 S. Kanun/md. 1): Türkiye Devleti, Cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, lâik ve inkılâpçıdır. Resmî dili Türkçe'dir. Makarrı Ankara şehridir.

1924 Anayasası'nın modernleşen bir siyasal toplum ve toplumla devlet arasındaki bağı kuracak cumhuriyetçi vatandaşlık modeli, yasal düzeyde kimlik temelli değil, vatandaşlık temelli bir anlayış görülür. Burada devlet ve vatandaş bağı hukuksal bir alanda “vatandaşlık” ilişkisiyle kurulur. Bu, 1924 Anayasasının 88 maddesinde “Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibariyle Türk ıtlak olunur” karşımıza çıkar (Anbarlı Bozatay 2010: 171).

“Türkler, İslamiyet'ten önce de büyük bir millet idi. Din, Araplar ve acemlerin bir millet oluşturmalarına etki yapmadı. Bilakis Türk milletinin milli bağlarını gevşetti, milli duyguları ve milli heyecanı uyuşturdu. Bu pek doğal bir süreçtir. Çünkü Hz. Muhammet'in kurduğu dinin amacı bütün milliyetlerin üstünde kapsamlı bir ümmet siyasetidir. Ancak din birliğinin bir milleti oluşturmadığı görülmüştür” (İnan 2010: 29).

Yeni toplum inşa edilirken, temel alan ahlak olarak belirlendikten sonra haklar ve ödevlere ilişkin bir öğretim süreci içine girilmiştir. Bu süreç, birey ve devlet ilişkisinin ortaya konulması ve bireyin devletle ilişkisindeki temel referansın belirlenmesidir. Bu temel referans hak ve ödevdir.

“İnsanlar sosyal hayatta haklardan ve görevlerden örülmüş bir şebeke içinde düşünülebilir. İnsanlar insan kaldıkça bu şebekeden dışarı çıkamazlar. Hak ve görevi hukuk kuralları belirler, devlet uygular. Birtakım hakların bozulması halinde ve birtakım görevlerin ihmali halinde, bütün sosyal kurul zarar görebilir. Bazı hakların bozulması da bireysel zarara sokabilir. Her iki durumda da bozulan hakkı yerine getiren devlettir” (İnan 2010: 54).

Cumhuriyet güçlü bireyler ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu birey, demokrasiyi özümsemiş eşit vatandaşdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin demokrasi esasına dayalı bir devlet olduğuna yapılan vurgu bireysellik, eşitlikçilik kavramları kullanılır. Siyasal hürriyetin tesisi, milli egemenliğe katılma ve bütün vatandaşların aynı siyasal haklara sahip olması, vatandaşların bilimsel, sosyal, sanatsal ve ahlak gibi alanlarda gelişimini sağlamak devletin başlıca görevleri olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlama, devlet vatandaş arasında tebaa ilişkisinin yerine yeni bir ilişki kurulduğunun ve bununla hak ve ödev ilişkisi olduğunun bir ifadesi niteliğindedir. Yeni insan tipinin bir değer özelliği ise dayanışmacı olmasıdır. “İnsanlar

Cumhuriyetin 100.Yılı: Yeni Bir Toplum, Yeni Bir İnsan

birbirine bağlıdır bütün insanlar, bir sosyal bedenün üyeleridir ve bu sebeple birbirine bağlıdırlar. Bu karşılıklı bağ, herkesi diğerinin yükümlülüğüne de karıştırır. Bir de insanlar, ölümlerin kültürel mirasçıları olduklarından aralarındaki bağlar, zamanı ve yeri kapsar. Bu bağlar, doğaldır, sosyaldır ve ekonomiktir. Bağlılık, "herkes kendi için" yerine, "herkes, herkes için" düşüncesini koyar. Bu düşünce, toplumsaldır, millidir, geniş ve yüksek anlamıyla insanidir" (İnan 2010: 57).

Yeni toplumda vatandaşlar eşittir. Bu yeni hayatta aileye dayanan, bütün sınıf ve derece farklarının kaldırıldığı sosyal eşitlik, seçim hakkını kapsayan siyasal eşitlik, herkes için aynı suça aynı cezayı verilmesini ifade eden adli işlerde eşitlik, yükümlülüklerin bütün vatandaşlara güçleri oranında dağıtılmasını ifade eden vergi alanında eşitlik, yetenek farkından başka farkın gözetilmediği görevlendirmede fırsat eşitliği, askeri hizmet eşitliği sağlanacağı belirtilmiştir. Bununda ırk, din farkı gözetilmeksizin tüm Türk vatandaşlarına uygulanacağı vurgulanmıştır (İnan 2010: 85-86).

Durkheim'ın kolektif bilinç yaklaşımı, aynı zamanda dayanışmacılık anlayışını güçlendiren bir açılamdır. Çünkü dayanışmacılık, ekonomide devlet müdahaleciliğini öneren, çalışanları ve güçsüzleri gözetin, sosyal mevzuatı gündemine alan, toplumda sınıf çatışmasının gereksizliğine inanan, uzlaşma esasına dayalı, laik eğitimi savunan bir öğretiler. Ayrıca dayanışmacılık ve uyum bir araya getirildiğinde, ortaya konulan ilkeler esasında korporatizmi inşa ve ikame etmek daha kolay hale gelmektedir. Gökalp ulusalcı, korumacı/devletçi, dayanışmacı ekonomi anlayışının mesleki örgütlenme kavramıyla somutlaştırmak istemiştir. Mesleki örgütlenme açılımına dayanarak açıkladığı, bu anlayışın kaynağında Alman iktisadi düşüncesi, Fransız solidarizmi ve bu düşüncenin önde gelen temsilcileri olan Friedrich List ve Durkheim bulunmaktadır. Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak sentezinin ikinci ayağı olan İslamlaşmanın temel kaynağı olan İslamiyet, ona göre ümmet anlayışının dışında ahlakçı-tasavvufçu bir din olarak toplumsal solidarizmi ve birliğin temelinin oluşturacak, yeni hayatın felsefesini temsil etmektedir (Karakaş 2008: 456-458).

Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak olarak Gökalp'in formüle ettiği bu değişim, 26 Aralık 1925'te hicri takvim ve mali işlerde kullanılan Rumi takvim yerine miladi takvimin ve 26 Mart 1931 tarih ve 1782 sayılı kanunla modern dünyanın kullandığı metre sisteminin kabul edilmesi gibi ülke içinde birliği ve dünya ile uyumu göstermiştir. Batı medeniyetine dahil olma, modernleşmenin esasını teşkil eder. Osmanlı Devleti'nin son yüzyılında başlattığı fakat tamamlayamadığı büyük dönüşüm, Cumhuriyetin güçlü ve hızlı karar verme sürecinde başarı kazanır.

Değerlendirme ve Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti, büyük bir miras üzerine kurulmuştur. Bu miras, kurucu entelektüellerin Osmanlı Devleti'nde kazındıkları askeri ve bürokratik akıl olarak ifade edilebilir. Bu akıl, değişim ihtiyacının kavranılması ve değişimi sağlayacak mekanizmaların

üretmesinde belirleyici olmuştur. Kazanılan Kurtuluş Savaşı'ndan sonra kurucu irade birikimini sadece politik sistemin değişimi üzerine yoğunlaştırmamış aynı zamanda bir kalkınma modeli kurmuştur. Bu kalkınma modeli, ekonomik ve toplumsal kalkınmanın birlikteliğine inanan ve bunu sağlamaya çalışan bir modeldir. Atatürk inkılapları da bu çağdaşlaşma modelini gerçekleştirme sürecinde, birer aşama olarak görülmelidir. Nihayetinde bu modelin oluşturmaya çalıştığı bir toplum ve yetiştirmek istediği bir insan tipi vardır.

Modelin ulaşmak istediği toplum tipi, rasyonaliteyi esas alan bir toplum tipidir. Bu toplum tipinde seküler bir anlayış söz konusu olacaktır. Ancak bu topluma erişim, millet ile bütünleşme ile mümkündür. Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak olarak Gökalp'in ifade ettiği sentez bu bütünleşme amacını yansıtmaktadır. Bu süreçte, din kurumunun temel belirleyiciliği sınırlandırılacak ve bu kurum birçok alandaki işlevini diğer kurumlara devredecektir. Dinin toplumsal bütünleşme fonksiyonu yurttaşlık bilincinin oluşturulmasında önemli bir unsur olacaktır.

Yeni toplumun ortaya çıkarmaya çalıştığı yeni birey, kanun önünde eşit ve istisnasız olarak yasaya uyan sosyal, siyasal alanda eşit haklara sahip bir bireydir. Yeni birey, batı medeniyetinin bir parçası olarak düşünülmektedir. Bireyin bu donanımının artırılması için mekanizmalar kurulmaya çalışılmış ve eğitim faaliyetleri artırılmıştır.

Kaynakça

- Akman, Şefik Taylan. 2011. "Türk Tarih Tezi Bağlamında Erken Cumhuriyet Dönemi Resmî Tarih Yazımının İdeolojik ve Politik Karakteri". *Hacettepe Hukuk Fak. Derg.*, 1(1): 80-109.
- Anbarlı Bozatay, Şeniz. 2010. "5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'na Göre Türk Vatandaşlığının Kazanılması". *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 8 (2):165-182.
- Berkes, Niyazi. 2004. *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Elibol, Numan. 2007. "Osmanlı İmparatorluğunda Nüfus Meselesi Ve Demografi Araştırmaları". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12,(2):135-160.
- Erdinç, Tokgöz. "Türkiye İktisat Kongresi". <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turkiye-iktisat-kongresi/?pdf=3297%20> (Erişim Tarihi: 11/08/2023).
- İnan, Afet. 2010. *Medeni Bilgiler ve Atatürk'ün El Yazıları*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Karakaş, Mehmet. 2008. "Ziya Gökalp'e Yeniden Bakmak: Literatür ve Yeniden Değerlendirme". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 6(11): 435-476.
- Karpat, Kemal H. 1996. *Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal, Ekonomik Kültürel Temeller*. İstanbul: Afa Yayınları.
- Kili, Suna. 2002. *Türk Devrim Tarihi*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kili, Suna. 2003. *Türk Devrimi: Bir Çağdaşlaşma Modeli*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kongar, Emre. 1998. *21.yy da Türkiye*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Cumhuriyetin 100.Yılı: Yeni Bir Toplum, Yeni Bir İnsan

- Öztürk, Cemil. "Atatürk Döneminde Eğitim-Öğretim". <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-doneminde-egitim-ogretim/?pdf=3824> (Erişim Tarihi: 17/07/2023).
- Özyurt, Hasan. 1981. "Atatürk Dönemi, Birinci ve İkinci Beş Yıllık Sanayileşme Planları ve Türk Ekonomisindeki Yapı Değişikliğine Etkileri (1933-1938)". *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 0(19): 119-148.
- Pektaş, Ümit. 2022. "Milli Ekonomiyi Kurma Politikaları ve İmtiyazlı Şirketlerin Millileştirilmesi (1918-1938)". 95. Yılında Türkiye Cumhuriyeti'nde Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Hayat (1918-1938). Edt.: Mustafa Turan. Ankara: Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 317-358.
- Tabakoğlu, Ahmet. 2020. "Osmanlı İçtimai Yapısının Ana Hatları". Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplum Yapısı, Edt: Memet Zincirkıran. Bursa: Dora Yayınları, 19-41.
- Tekinsoy, Yunus Emre. 2022. "1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve Türkiye 'de Devletçilik Politikaları". 95. Yılında Türkiye Cumhuriyeti'nde Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Hayat (1918-1938). Edt.: Mustafa Turan. Ankara: Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 277-314.

